

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Pieśni pątnicze ze zbioru Jana Kupca

Author: Jerzy Myszor, Urszula Burzywoda

Citation style: Myszor Jerzy, Burzywoda Urszula. (1982). Pieśni pątnicze ze zbioru Jana Kupca. "Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne" (Vol. 15 (1982), s. 243-271).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KS. JERZY MYSZOR, URSZULA BURZYWODA

PIEŚNI PĄTNICZE ZE ZBIORU JANA KUPCĄ

I. WPROWADZENIE

(Ks. Jerzy Myszor)

Publikowane niżej pieśni pątnicze pochodzą ze zbioru należącego do Jana Kupca. Jan Kupiec, żyjący w latach 1841—1909, śpiewak łącki od roku 1867, należy do znanych i cenionych śląskich poetów ludowych drugiej połowy XIX wieku¹. Zbiór, z którego pochodzą publikowane pieśni pątnicze, jest znany w literaturze przedmiotu pod nazwą *Zbiór pieśni religijnych i ludowych z lat 1856—1898*. Nie jest to jednak precyzyjny tytuł². Z tego zbioru zostało już wydrukowanych kilka fragmentów³. Jak dotąd nie ukazały się drukiem żadne pieśni religijne z tego zbioru. Pieśni religijne wchodzące w skład *Pieśni ludowych i kościelnych* rzadko znaleźć można w dziewiętnastowiecznych kancjonałach i modlitewnikach śląskich. Jan Kupiec zaczął zbierać pieśni kościelne i ludowe mając 15 lat. Młody zbieracz, posługując się niewprawionym jeszcze językiem polskim, spisywał te pieśni na jarmarkach, odpustach, głównie na wsiach śląskich, ale zapuszczał się także na Morawy⁴. Niektóre z tych pieśni zostały opatrzone przypisem autora „te pieśni należą się Jonkowi Gruszcze, 1856”. Jonek Gruszka być może oznacza samego Jana Kupca, który traktował swoją ciotkę Gruszkową jak własną matkę, albowiem u niej wy-

¹ W. Nawrocki, *Jan Kupiec. Poeta z Łąki*, Katowice 1963, 5; *Słownik folkloru polskiego*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1965, 196. Obszerny biogram, jak dotąd najdokładniejszy, patrz: J. Krawczyk, *Jan Kupiec*, w: *Śląski Słownik Biograficzny* II, red. J. Kątyka i W. Zieliński, Katowice 1972, 144.

² Nawrocki, dz. cyt., 62, przypis nr 1 do rozdziału „Próba bibliografii” IV. Obecnie zbiór, z którego zostały wyjęte publikowane pieśni pątnicze, znajduje się w Archiwum Kurii Diecezjalnej w Katowicach w postaci zeszytu. Tytuł, który mu nadał z całą pewnością ks. Jan Kudera, brzmi: *Pieśni ludowe i kościelne. Zebrał i osobiście spisał Jan Kupiec*. W jego skład wchodzi następujące części: Zbiór pieśni kościelnych w liczbie 62. Rozpoczyna go pieśń *Maluczko się zastanówcie*, kończy: *Pieśń o św. Floryanie*. Ten fragment zbioru powstał w 1856 r. Wskazuje na to jednorodny charakter pisma. Wówczas, zdaniem żony Kupca, poeta pisał gęsim piórem; rzeczywiście charakter pisma odbiega od pozostałych części. Przy niektórych pieśniach istnieje data: pieśń nr 13—24 III 1856. Jest to wskazówka, że wszystkie pozostałe pieśni mogły powstać w tym samym mniej więcej czasie. Kolejne pieśni religijne od nr 63—66 zostały spisane przez Jana Kupca, począwszy od stycznia 1899 r. Następna część rękopisu to 95 pieśni kościelnych, które służyły Kupcowi w kościele jako śpiewakowi. Rozpoczyna ją pieśń nr 1: *Gdy na nowo słońce wschodzi*, kończy pieśń nr 95: *Już ma być zamordowany*. Ta część rękopisu prawdopodobnie została napisana w 1896 r. Wskazują na to daty umieszczone przy niektórych pieśniach. Kolejną część rękopisu tworzy zbiór pieśni od nr 1: *Po górach dolinach*. Ten fragment w swoim charakterze nie odbiega od poprzedniego. Liczy on kilkadziesiąt incypitów pieśni z nutami wyjętymi z różnych śpiewników kościelnych. Ostatni fragment rękopisu stanowią pieśni ludowe rozpoczynające się pieśnią nr 1: *A czym ja jest pies pruski*, zamyka go pieśń nr 89: *Kantata na uroczystość kościuszkowską*. Jak z tego wynika, *Pieśni ludowe i kościelne* stanowią zlepek kilku fragmentów, mechanicznie złączonych przez ks. Jana Kudę.

³ Por. Nawrocki, dz. cyt., 60—62.

⁴ J. Kudera, *Jan Kupiec. Śląski chłop — poeta*, Katowice 1939, 12. Książka ta zachowała się w jednym egzemplarzu. Cały skład został zniszczony przez drukarnię w pierwszych dniach wojny. Zachował się tylko ten jeden egzemplarz, który został przesłany autorowi w sierpniu 1939 r. do drugiej korekty.

chowywał się od 6 roku życia⁵. Pochodzenie pieśni kościelnych zebranych przez Jana Kupca wskazywałoby na ich ludowy charakter. Wydaje się jednak, jak wynika z sondażowo przeprowadzonych badań porównawczych, że pieśni te krążyły w rękopisach i drukach od wielu dziesięcioleci. Niektóre z nich, z całą pewnością, pochodzą z okresu baroku, gdyż wyraźnie nawiązują do stylu panującego w ówczesnym kaznodziejstwie⁶. Ich autorami w tym okresie byli poeci rekrutujący się z braci zakonnych, śpiewaków kościelnych, przewodników pielgrzymkowych, a nawet powstańców. Oprócz publikowanych pieśni pątniczych w skład działu obejmującego pieśni kościelne wchodzi 13 pieśni maryjnych, nie związanych bezpośrednio z pielgrzymkami, 10 pieśni ku czci świętych pańskich, 17 pieśni pasyjnych, 11 pieśni odnoszących się do Osób i tajemnic Boskich i 3 inne.

Ze zbioru *Pieśni ludowe i kościelne* wybraliśmy dziewięć pieśni pątniczych (nr 9, 10, 13, 15, 22, 37, 42, 51, 54). Jedne z nich dotyczą sanktuarium Matki Boskiej w Gidlach (nr 15), trzy pieśni związane są z sanktuarium Matki Boskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej (nr 22, 51, 54), dwie z Jasną Górą (nr 13, 37), trzy pieśni odnoszą się do nieznanego bliżej sanktuarium, a mogły być po prostu pieśniami uniwersalnymi śpiewanymi na każdej pielgrzymce (nr 9, 42, 10).

Pieśni pątnicze, czyli pieśni towarzyszące pielgrzymom w drodze do miejsca pielgrzymkowego lub w drodze powrotnej, należą do nieodłącznych elementów każdej pielgrzymki. Stanowią one grupę pieśni od wielu lat interesującą badaczy z różnych dziedzin nauki. Jak dotąd pieśniom pielgrzymkowym nie poświęcano większej uwagi. Zwykle się bowiem uważa, że pieśni te nie przedstawiają większej wartości dla teologa. Zdaniem niektórych, prymitywizm tekstów dyskwalifikował je na tle innej literatury religijnej⁷. Przez filologów i badaczy folkloru pieśni pątnicze zostały zaliczone do literatury straganowej, tym samym zostały włączone do literatury niższego gatunku⁸. Niewątpliwie pod względem literackim pieśni pątnicze nie przedstawiają większej wartości, chociaż i wśród nich możemy się spotkać z okruciami najczystszej poezji. Dla ścisłości, pieśni pątnicze należy odróżnić od twórczości nowinkarskiej i dziadowskiej. Ta ostatnia czerpała natchnienie z sensacyjnych opowieści, które lotem błyskawicy obiegały całą Polskę. Najbardziej znane motywy stawały się tworzywem tekstów pieśni, śpiewanych przez dziadów, wędrujących po jarmarkach i odpustach. W XIX wieku, oprócz zwykłej plotki, podłożem literatury dziadowskiej stała się także kronika policyjna⁹. Natomiast pieśni pątnicze, naszym zdaniem, nie mają nic wspólnego z wyżej opisanymi pieśniami dziadowskimi ze względu na swoją treść. Pieśni śpiewane przez pielgrzymów skupiają uwagę na prawdach wiary, najczęściej opisują miejsca pielgrzymkowe oraz łaski, jakie można uzyskać w danym sanktuarium. Na ogół nie można w nich spotkać tekstów, które mogłyby być zakwestionowane przez cenzora kościelnego.

Pielgrzymka jako zjawisko religijne znana jest w historii Kościoła począwszy od IV wieku. Szczytowy okres rozwoju przeżywały pielgrzymki, w różnym natężeniu, w wiekach średnich¹⁰. Ponowny okres intensywnego rozwoju ruchu pielgrzymkowego w historii Kościoła notowany jest od połowy XIX wieku. Miało to szczególnie związek z ogłoszeniem dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP (1854) oraz objawieniami w Lourdes (1858). W swej treści, pielgrzymki przeżywają współcześnie istotną ewolucję. Przez wiele wieków pielgrzymki dzieliły się zasadniczo na dwa rodzaje: indywidualne i parafialne. Na przełomie XIX i XX wieku do tych pielgrzymek dołączyły pielgrzymki stanowe, które powoli zdominowały parafialne. Pieśni pątnicze, jak można zauważyć,

⁵ Tamże, 7.

⁶ F. Kotula, *O starych pieśniach ludowych*, Tygodnik Powszechny 1975, nr 49 (1402) z 7 XII 1975. Por.: E. Stankiewicz, *Obrazy lub figury cudowne*, w: *Słownik folkloru polskiego*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1965, 273.

⁷ H. E. Wyczawski, *Dzieje Kalwarii Zebrzydowskiej*, Kraków 1947, 196.

⁸ Stankiewicz, dz. cyt., 273.

⁹ *Karnawał dziadowski. Pieśni wędrownych Śpiewaków XIX–XX w.*, Wybór i opr. S. Nyrkowski, Warszawa 1977, 10.

¹⁰ W. Schenk, *Pielgrzymki Polaków do sanktuariów maryjnych i świętych pańskich X–XV w.*, Częstochowskie Studia Teologiczne 7 (1979) 267.

związane były przede wszystkim z pielgrzymkami parafialnymi. Pojawienie się pielgrzymek stanowych jest także pewną datą graniczną dla pieśni pątniczych. Oczywiście, wypieranie starych pieśni pątniczych i zastępowanie ich nowymi jest procesem naturalnym, związanym z przemianami kultury religijnej. Proces ten przyspieszała wzrastająca popularność pielgrzymek stanowych i innych o charakterze specjalnym.

Publikacji pieśni pątniczych przyswieca chęć ocalenia od zapomnienia świadectwa pobożności mijających pokoleń, a także zwrócenie uwagi na ten rys pobożności naszych przodków, który był jednym z charakterystycznych składników religijności XIX-wiecznej.

Jak już powiedziano, pieśni pątnicze były przekazywane z pokolenia na pokolenie w formie ustnej i w postaci druków ulotnych, a stosunkowo nieliczne dostały się do śpiewników drukowanych. Kilka pieśni pątniczych ze zbioru Jana Kupca opublikowano już w drukach ulotnych w XIX wieku. Należą do nich: *Ach me miłe pocieszenie*¹¹, *Ku komuż się uciec mamy*¹², *Słoneczko zaszło*¹³, *Żaden nie wie, co jest łaską*¹⁴, *Witaj Pani my poddani*¹⁵, *Wspomnijmy na najświętszą Pannę*¹⁶. Pozostałe pieśni tzn.: *Zasmuceni na tym świecie*, *Obwesel się serce moje*, *Cóż ja mam za trapienie* jak dotąd nie ukazały się w formie drukowanej. Porównując tekst publikowany w druku z tekstem zachowanym w rękopisie, zauważamy nieznaczne różnice stylistyczne. Porównując natomiast pieśń *Wspomnijmy na najświętszą Pannę* przekazaną nam przez Jana Kupca z tą samą pieśnią wydrukowaną przez K. Nowackiego w Oleśnie, zauważamy znaczniejsze różnice. Można je wytłumaczyć długim szeregiem osób, które je przekazywały z ust do ust przy okazji pielgrzymek czy innych uroczystości¹⁷. Podobną ewolucję mogła również przejść pieśń *Witaj Pani my poddani*, która związana jest z Gidlami¹⁸.

Pieśni ze zbioru Jana Kupca mogą być również świadectwem zasięgu wpływów ówczesnych miejsc pielgrzymkowych. Łąka, należąca do dekanatu pszczyńskiego, znajdowała się w granicach zaboru pruskiego. Od granicy austriackiej Łąkę dzieliło jednak tylko kilka kilometrów. Przejście przez granicę nie było utrudnione i pielgrzymi łączący mogli bez większych przeszkód wędrować do Kalwarii Zebrzydowskiej. Parafianie łączący wędrowali także do Częstochowy, Gidel, Piekar i Pszowa, a także do Bielan pod Kętami¹⁹. W drugiej połowie XIX wieku, to jest w latach, w których żył Jan Kupiec, pielgrzy-

¹¹ *Trzy pieśni o najświętszej Pannie Maryi Matce Boskiej*, Mikołów brw.: *Pieśni nabożne wydane każda z osobna*, Bielsko 1866: K. Estreicher, *Bibliografia Polska* III, Kraków 1876, 390 (skrót używany: Estreicher).

¹² *Trzy pieśni o najświętszej Pannie Maryi*, Oleśno brw.

¹³ *Siedem pieśni o Najświętszej Pannie Maryi*, Oleśno brw.; Estreicher, 393.

¹⁴ *Sześć pieśni*, Oleśno, brw.; Estreicher, 394.

¹⁵ Estreicher, 394; *Marya Gidelska w stynącym łaskami obrazie czyli pobożny opis znalezienia cudownej kamiennej figurki z dołączeniem niektórych modlitw i pieśni właściwych*, Warszawa 1871, 64. Na melodię „Witaj nieba”.

¹⁶ Estreicher, 394; *Trzy pieśni*, Oleśno brw.

¹⁷ Według K. Nowackiego, pierwsza zwrotka pieśni brzmi:

„Wspomnijmy, że z łaski Boga ku Częstochowie

Idziemy, do Pani co się Matką nam zowie,

którą wychwalamy, mile pozdrawiamy, zdrowaś Maryja”.

Trzy pieśni, Oleśno, brw.

Według zapisu Jana Kupca ta zwrotka brzmi:

„Wspomni na najświętszą Pannę tę częstochowska

do której my pontuiemy z tą łaską Boską

Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy zdrowaś Marya”.

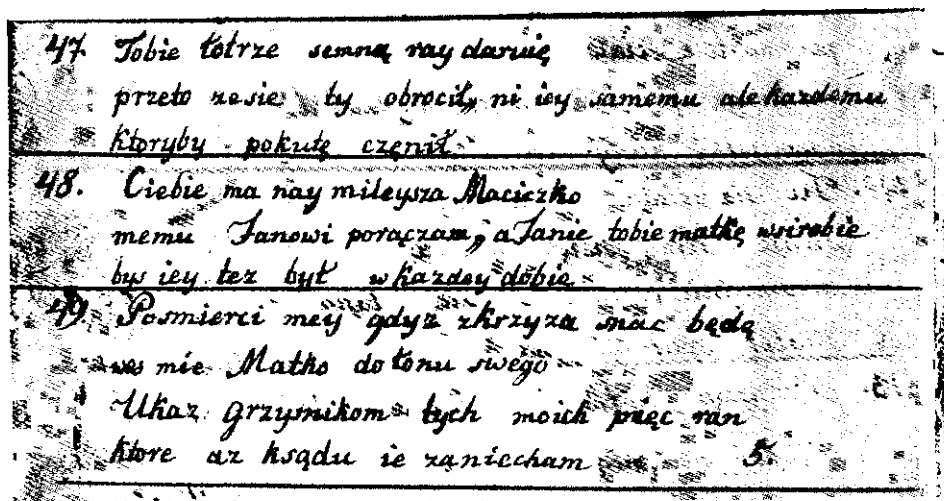
(*Pieśni ludowe i kościelne*. Pieśń nr 37).

¹⁸ Wyraźne różnice występują w wersjach pochodzących z: *Marya Gidelska w stynącym łaskami obrazie*, 64 i przekazie Kupcowym (Pieśń nr 15). Być może pieśń *Witaj Pani my poddani* zależna jest od *Pieśni o cudownym obrazie Błogostawionej Panny Maryjej w Gidlach*, której kompozytorem był żyjący w XVII wieku Franciszek Lilius. B. Derey, *Nabożne pieśni, które przy gromadnym odprawianiu różańców tak błogostawionej Panny Maryjej jak też Najświętszego Imienia Jezus śpiewane być mają*, Warszawa 1977. Wydanie fototypiczne z 1645 r.

¹⁹ Por. J. Myszoł, *Pielgrzymki Górnolązańskie w XIX i na początku XX w.*, ŚSHT 15 (1982).

mki uświęcone tradycją mogły się odbywać bez przeszkód: Kulturkampf w tym przypadku nie przyniósł większych zakłóceń.

Nie podejmujemy się omówienia treści teologicznej pieśni pątniczych ze zbioru Jana Kupca. Dziewięć pieśni nie może być bowiem podstawą stworzenia jakiejś większej syntezy²⁰. Potrzebę tego rodzaju badań podkreślił A. Chadań. Zebrane przez niego pieśni, jak zauważa, nadal niekompletne, ilustrują bogactwo pieśni pątniczych i pieśni związanych z miejscami pielgrzymkowymi²¹. Setki podobnych pieśni pozostaje jeszcze, być może, w rękopisach i w postaci druków ulotnych. Wydaje się, że nadszedł odpowiedni moment, może ostatni, aby je ocalić od zapomnienia. Wiele z nich, przekazywanych ustnie przez przewodników pielgrzymek parafialnych, uległo już bezpowrotnie zapomnieniu wraz z ustaniem dawnej formy pielgrzymek i śmiercią ich przewodników.

²⁰ Pierwsze tego rodzaju prace powstały już na seminarium z liturgiki pod kierunkiem ks. doc. R. Raka w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym: H. Seweryn, *Pieśni pątnicze związane z kultem Matki Boskiej Piekarskiej*, Kraków 1971, mps, BWSS; J. Krawiec, *Kuli Matki Boskiej Częstochowskiej w śląskich pieśniach pielgrzymkowych*, Katowice 1981, mps, BWSSD.

²¹ *Śpielnik Katwaryjski*, red. A. Chadań, Kraków 1980, 13.

50. Odewrżdaymie ku pothowaniu, łonefowi ~~nie~~ rathymaty
boe on, gród nowy ma gotowy

czysty dla mnie przyprawiony

51. Macierko na dobrą noc ci daję
coż ucz przyszed iustonawam
Głowe skłoni woda potas, dusze dyuś obiecui

52. Gdy sy iate serce natwardziatę, poglądny na zbawiciela
iaki bolaci mariać bywacie, skłoty pukaty sie od litosci

53. Ojuz cały świat osiwoziatę, ię Maryi wady zoskwa
postie jindy wielcy gregory, pracie krowkonem sercy

54. By Macierko brak tę odowata, iak dziabli na podzieliła
podobnie prawny ostand, za kryptę doprowadziła

Amor

Piesni o Pannie Maryi. Nr 22.

1. Łasmiuani na tēm świecie kax' puidziemy 24. 3. 86.
za Poturankę koger zrukac bzdziemy
ucieczmy sie do przekrwney pannie Maryi
poradziaymy wychwalaymy imie jej

2. Gdyż pozdorym na wielki gony 11. 4. 86
serce wemne tuskę grozi zurydka
o Marya gwiazdo Tużnia oprekrawna perliczko
my grzyoni kłobie partuieimy krypta para Macierko

II. TEKSTY PIEŚNI*

(Ks. Jerzy Myszor — wybór, Urszula Burzywoda — opracowanie językowe)

Pieśń o Pannie Maryi (nr 9)

1. Ku komuz sie uciec mamy iak k Pannie Maryi
Kogoz za patrunkę mamy iak Pannę Maryą
2. Wołaymyz wszyscy społecznie Marya Marya
wołaymy wszyscy Serdecznie o Iezus Marya
3. Toc jest imię wielce Sławne Marya Marya
Toc jest imię wielce mocne o Iezus Marya
4. Wychwalaymy Święte Imię Marya Marya
Az jest od nas wdyczki czczone o Iezus Marya
5. Toc jest Panna dobrotliwa Marya Marya
Toc jest Panna miłościwa o Iezus Marya
6. Ktobie my sie uiekamy Marya Marya
Tobie opomoc ządamy o Iezus Marya
7. Usłysz Ktobie wołających Marya Marya
Usłysz w tobie Dufających o Iezus Marya
8. Posilay nas pontuiących Marya Marya
Obczerstwyi wszech utrapionych o Iezus Marya
9. Pozegnay nam pracy nasze Marya Marya
Teraz i po wszycki czasy o Iezus Marya
10. o chran nas orędowniczko Marya Marya
Nieday szkodzie o Macziczko o Iezus Marya
11. Czarom Gusłom wszem Diabelskim Marya Marya
Nieday zaszkodzić slugum Twym o Iezus Marya
12. ohraniay Kroła naszego Marya Marya
Bądź silna Obrona Iego o Iezus Marya
13. Przedewszemi Nieprzacieli Marya Marya
Turki Tatary Pogany o Iezus Marya
14. Przed Krzesciany przeciwnemi Marya Marya
Przed Radami fałecznemi o Iezus Marya
15. Udziel Rozum wszystkim Panom Marya Marya
Wiersznoscią i wszystkim sławom o Iezus Marya
16. Day Duchownęm Rozum Sprawę Marya Marya
Az nas wiedą Kwiecznem rzeczom o Iezus Marya
17. Niech nas rządzą słowem Bozym Marya Marya
Wyuczaią wiecznęm z Bozem o Iezus Marya
18. Na tęp Swiecie az do Smierci Marya Marya
Z tych grzychow siewysztrzegaci o Iezus Marya
19. Gdyz Sie będę od tąd Stoić Marya Marya
Racz przytomna przy każdym być o Iezus Marya
20. Ohran opatrz Dusze nasze Marya Marya
Az ich Diabeł nie zastraszy o Iezus Marya
21. O Maciczko zastawiay nas Marya Marya
o Rodziczko Bądź wždy przy nas o Iezus Marya
22. Przymawiay sie K Swemu Synu Marya Marya
Niech nam odpusci wsze winy o Iezus Marya

* Z lewej strony umieszczono dosłowny zapis rękopisu, zapis z prawej strony ma współczesne oznaczenia miękkości oraz ż przez znaki diakrytyczne i jotę, obowiązujące obecnie zasady pisowni łącznej i rozdzielnej oraz użycia dużych i małych liter. Pozostałe właściwości oddające cechy językowe pozostały bez zmian, również błędy.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 9)

1. Ku komuż sie uciec mamy jak k Pannie Maryi,
Kogoż za patrunkę mamy jak Pannę Maryją
2. Wołajmyż wszyscy społecznie²² Maryja, Maryja,
Wołajmy wszyscy serdecznie o Jezus, Maryja!
3. Toć jest imię wielce sławne, Maryja, Maryja,
Toć jest imię wielce mocne o Jezus, Maryja.
4. Wychwalajmy święte imię Maryja, Maryja,
Aż jest od nas wdychi czczone o Jezus, Maryja.
5. Toć jest panna dobrotliwa Maryja, Maryja,
Toć jest panna miłościwa o Jezus, Maryja.
6. K Tobie my sie uciekamy Maryja, Maryja,
Tobie o pomoc żądamy o Jezus, Maryja.
7. Usłysz k Tobie wołających Maryja, Maryja,
Usłysz w Tobie dufających o Jezus, Maryja.
8. Posilaj nas pontujących Maryja, Maryja,
Obczerstwij²³ wszech utrapionych o Jezus, Maryja.
9. Pożegnaj nam pracy nasze Maryja, Maryja,
Teraz i po wszyscy czasy o Jezus, Maryja.
10. Ochrań nas orędowniczko Maryja, Maryja,
Nie daj szkodzić o macziczko, o Jezus, Maryja.
11. Czarom, gusłom wszem diabelskim Maryja, Maryja,
Nie daj zaszkodzić sługum Twym o Jezus, Maryja.
12. Ohraniaj! kroła naszego Maryja, Maryja,
Bądź silna obrona jego o Jezus, Maryja.
13. Przede wszemi nieprzacieli Maryja, Maryja,
Turki, Tatary, pogany o Jezus, Maryja.
14. Przed krześciany przeciwnemi Maryja, Maryja
Przed radami fałecznemi²⁴ o Jezus, Maryja.
15. Udziel rozum wszystkim panom Maryja, Maryja,
Wiersznoscią i wszystkim sławom o Jezus, Maryja.
16. Daj duchownem rozum s prawem Maryja, Maryja,
Aż nas wiedą k wiecznem rzeczom o Jezus, Maryja.
17. Niech nas rządzą słowem Bożym Maryja, Maryja,
Wyuczają wiecznem z Bożem o Jezus, Maryja.
18. Na tēm świecie aż do śmierci Maryja, Maryja,
Z tych grzychow sie wysztrzegaci o Jezus, Maryja.
19. Gdyż sie będę otdąd stroić Maryja, Maryja,
Racz przytomna przy każdym być o Jezus, Maryja.
20. Ohran (!), opatrz dusze nasze Maryja, Maryja,
Aż ich diabeł nie zastraszy o Jezus, Maryja.
21. O maciczko zastawiaj nas Maryja, Maryja,
o rodziczko bądź wždy przy nas o Jezus, Maryja.
22. Przymawiaj sie k swemu synu Maryja, Maryja,
Niech nam odpuści wsze winy o Jezus, Maryja.

²² „razem, wspólnie”; notuje S. B. Linde w *Słowniku języka polskiego*.

²³ „pokrzepić, rzeźwić”; notuje Linde.

²⁴ „fałszywy”; Linde zaznacza, że ta forma nie jest używana.

23. Bysmy sie snim Radowali Marya Marya
Boga i Ciebie chwalili o Iezus Marya, Amen.

Piesn o Pannie Maryi na dobrą noc (nr 10)

1. Słoneczko zaszło pudziemy Spaci
Musimy macicze dobrą noc daci
2. Wszyscy pospołu mili pątnicy
a pozdrawiamy Orędownicę
3. Zdrowas Marya miłości Pełna
Maciczo w zazdrości tak Bądź Uczczona
4. Panienko zacna nasza Donico
bądź wdyczki przy nas Opatrownico
5. Gdyz Będę Spaci racz przy nas Staci
Matko z Iezusem Opatrowaci
6. Tę zaszczęsnego sie wzdzy nazywa
Kto w Imię iego rad Odpoczywa
7. Wszak ona tego wdyczki ohrani
a Iemu uszkodzić wdyczki zabroni
8. Bądź przy nas wdyczki matko miłości
z Gładze tej to Nocy Diabelski Mocy
9. Abysmy mogli Zdrowi zas wstaci
A Tobie Marya chwałę zdawaci
10. Marya Iozef wam dąwam Duszę
a Tobie te Serce miły Iezusie
11. S wami żyw Byci z tobą Umrzyci
a zwłaszcza tej nocy opatrowaci
12. Dobrą noc ci me Serce winszuję
Maciczo w zazdrości niz Spaci Będę
13. Me miłe Dzieci puidziecie Spaci
zewy me Dobrą noc chcecie z dawaci
14. Tak was tej nocy chcę pozeznaci
Abyscie radosnie Mogli przespaci
15. Tobie dziękuję Maciczo Miła
Przymawiaj sie zanas u Twego Syna
16. Gdyz Dusza nasza z Ciała wynidzie
Day ze to Marya niech K tobie przydzie
17. Gdzie ty Przebywasz z Iezusem Panem
Day sie tam dostaci Marya, Amen.

Piesn o Pannie Maryi Częstochowski (nr 13)

1. Zaden niewiy Co jest Iaska Marya Marya Kto iey nie szuka
nieszedbem Iana to mieysce Marya Marya gdybem nie myslal
Do Czestochow za Moia miła Panną Maryą
bom sie bardzo za miłowal Marya Marya w czystosci Iey.
2. Pozdrowiona bądź najmilsza Marya Marya złota Perliczko
Tysiąc Kroc bądź pozdrowiona Marya Marya Matko najmilsza
odmiłości umdlewam Gdy cie Maryą widzę
me mysleni pocieszeni Marya Marya w sercu Zachowam
3. Widzę ze me Ty miłujesz Marya Marya wiem Ia to dawno
a miłości udzielujesz Marya Marya ma Święta Panno

23. Byśmy sie s nim radowali Maryja, Maryja,
Boga i Ciebie chwalili o Jezus, Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi na dobrą noc (nr 10)

1. Słunczko zaszło pudziemy spaci (!),
Musimy maciczce dobrą noc da(ci) (!).
2. Wszyscy pospołu mili pątnicy,
A pozdrawiamy orędownicę.
3. Zdrowaś Maryja, miłości pełna,
Maciczko w zazdrości tak bądź uczczona,
4. Panienko zacna, nasza donico,
Bądź wdyczki przy nas opatrownico,
5. Gdyż będę spaci, racz przy nas staci,
Matko z Jezusem opatrowaci.
6. Tę za szczesnego sie wždy nazywa,
Kto w imię jego rad odpoczywa,
7. Wszak ona tego wdyczki ohrani,
A jemu uszkodzić wdyczki zabroni.
8. Bądź przy nas wdyczki matko miłości,
Zgładzie tej to nocy diabelski mocy,
9. Abyśmy mogli zdrowi zaś wstaci,
A Tobie Maryja chwałę zdawaci.
10. Maryja, Jozef Wam dąwam dąszę,
A Tobie te serce miły Jezusie.
11. S (!) Wami żyw byci, z Tobą umrzyci,
A zwłaszcza tej nocy opatrowaci.
12. Dobrą noc Ci me serce winszuję,
Maciczko w zazdrości niż spaci będę.
13. Me miłe dzieci pujdziecie spaci,
Ze Wy mie dobrą noc chciecie zdawaci
14. Tak Was tej nocy chcę pożegnaci,
Abyście radośnie mogli przespaci.
15. Tobie dążkuję maciczko miła,
Przymawiaj sie za nas u Twego syna.
16. Gdyż dusza nasza z ciała wynidzie,
Dążże to Maryja, niech k Tobie przydzie.
17. Gdzie Ty przebywasz z Jezusem Panem,
Daj sie tam dostaci Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi Częstochowski (nr 13)

1. Żadęn nie wiý, co jest laska Maryja, Maryja, kto jej nie szuka.
Nie szedbęm ja na to miejsce Maryja, Maryja, gdybęm nie myślał
Do Częstochow za moją miłą Panną Maryją,
Bom sie bardzo zamilował Maryja, Maryja, w czystości jej.
2. Pozdrowiona bądź najmilsza Maryja, Maryja, złota perliczko,
Tysiąckroć bądź pozdrowiona Maryja, Maryja, matko najmilsza,
Od miłości umdlewam, gdy Cie Maryją widzę,
Me myśleni, pocieszeni Maryja, Maryja, w sercu zachowam.
3. Widzę, że mie Ty miłujesz Maryja, Maryja, wiem ja to dawno,
A miłości udzielujesz Maryja, Maryja, ma Święta Panno,

- Gdybem miłości nie dostał co bym ja Smutny począł
 Znaczym za złe skutki w Piekło Marya Marya już bym był zgorzał
4. Nie dopuszczay na mnie Złego Marya Marya apomoz Panno
 uimiesz sie niegodnego Marya Marya Sługę Twoigo
 Gdybys mie opuszcila łaski bys mi niedała
 Gdybys na mnie niegodnego Marya Marya tak zapomniala
 5. Rozpłynie sie Serce we mnie Marya Marya Ogniem miłości
 Rozpłyn sie zelaski skosztujesz Marya Marya Pannie Radosci
 Bym miał wned ze swiata żyć w momencie zaraz umrzeć
 Abys ty mie niegodnego Marya Marya chciała Serce mieć
 6. Tylko sobie o Marya Marya Marya tyle wyiednąm
 ze Ty będziesz mą Patrunką Marya Marya Iac sie oddawam
 Serce na fant oddawam Gdyz przy tobie łaskę mam
 Ty Żywowie Dusz swiatłości Marya Marya Iac sie poręczam
 7. To mnie na zbyt w Głowie leży Marya Marya ze muszę Precz isc
 tak mie na zbyt Serce Morzy Marya Marya ze cię Opuszczam
 Gdzie się Kołwiek obracam Maryą Pannę w sercu mam
 Przyniey Byc i oney Służyc Marya Marya tey łaski niema
 8. Wszak chociaz ia tu odejdę Marya Marya będzie tak Dobrze
 Zostawię Iac serce Pannie Marya Marya Przy Częstochowie
 To w Zastawie oddawam temu Przyczęną Dawam
 I Ze mie Panna niezapomni Marya Marya w tey Iac Ufnosc mam
 9. Gdy ia od Ciebie Daleko Marya Marya Marya Będę
 Amie się Złe skutki wiodą Marya Marya szczęścia Pozbędę
 Ku Częstochowej Poyzdre tak zas łaski nabędę
 Będę Wołac Pociesz Panno Marya Marya apomoz z biady
 10. Gdy tak ten los na Mnie Padnie Marya Marya zemuszę Umrzyc
 Przydz Marya tylko ten Raz Marya Marya Trochę Pocieszyc
 A Gdyby mie chciał Czart mieć Rzekniy ze to nie ma byc
 Poniewaz Iac jest twoy Sługa Marya Marya ze mie ty chcesz mieć
 11. Zato Ciebie z Całym Sercem Marya Marya miłowac będę
 Agdy mie już pomey Śmierci Marya Marya wloż do Grobu
 Ieszcze Iac raz zawołam Moiey Pannie wale dam
 Częstochowska wale Matko Marya Marya Serce oddawam Amen.

Pieśń o N. Pannie Maryi Gidelski (nr 15)

1. Witaj Pani my poddani nisko Kłaniamy
 tak Patronce opiekunce Piesnie Spiwamy
 Tobie Boga Rodzicy wszyscy nędzni Grzysnicy
 Wierne pienia pozdrowienia ofiarujemy
2. Wszakże z dawna iesteś sławna po całym Swiecie
 Brzmia Twe Cnoty i ochoty w każdym Powiecie
 i w Gidelski Krainie wielkie imię twe Słynie
 Gdzie na Roli z Bozey woli iestes ziawiona
3. Gdy Kalwina i Marcina buchły zarazy
 Prod we Wierze i Ofierze i na Obrazy
 Tus sie Panno ziawiła bys błędy potłomiła
 A Korunę Polską stronę w wierze zmocniła
4. Co przy Maiu w każdym Kraiu ziemi Kwiat wschodzi
 Tu Maryia iak lilia z Głazu się rodzi
 o Cudowne Owoce Prytej Świętej Opoce
 tu Kaliki maia lyki Arcy Maiowie

- Gdybem miłości nie dostał, co bym ja smutny poczał,
Znać bym za złe skutki w piekle Maryja, Maryja, już bym był zgorzał.
4. Nie dopuszczaj na mnie złego Maryja, Maryja, a pomoż Panno,
Ujmujesz się niegodnego Maryja, Maryja, służę Twójgigo,
Gdybyś mnie opuściła, łaski byś mi nie dała,
Gdybyś na mnie niegodnego Maryja, Maryja, tak zapomniała.
 5. Rozpłynie się serce we mnie Maryja, Maryja, ogniem miłości
Rozpłyni się, że łaski skosztujesz Maryja, Maryja, pannie radości.
Bym miał wnet (!) ze świata zejść, w momencie zaraz umrzeć,
Abyś Ty mnie niegodnego Maryja, Maryja, chciała serce mieć.
 6. Tylko sobie o Maryja, Maryja, tyle wyjednám,
Że Ty będziesz mą patrunką Maryja, Maryja, jać się oddawam.
Serce na fant oddawam, gdyż przy Tobie łaskę mam.
Ty żywowie (!) dusz światłości Maryja, Maryja, jać się poraczam.
 7. To mnie nazbyt w głowie leży Maryja, Maryja, że muszę precz iść,
Tak mie nazbyt serce morzy Maryja, Maryja, że Cię opuszczam.
Gdzie się kolwiek obracam, Maryja Pannę w sercu mam,
Przy niej być i onej służyć Maryja, Maryja, tej łaski nie mam.
 8. Wszak chociaż ja tu odęję Maryja, Maryja, będzie tak dobrze,
Zostawię ja serce Pannie Maryja, Maryja, przy Częstochowie.
To w zastawie oddawam, temu przyczęną dawam,
I że mie Panna nie zapomni Maryja, Maryja, w tej ja ufność mam.
 9. Gdy ja od Ciebie daleko Maryja, Maryja, Maryja będę,
A mie się złe skutki wiodą Maryja, Maryja, szczęścia pozbędę,
Ku Częstochowej pojdrę (!), tak zaś łaski nabędę.
Będę wołać, pociesz Panno Maryja, Maryja, a pomoż z bydy.
 10. Gdy tak ten los na mnie padnie Maryja, Maryja, że muszę umrzeć,
Przydź Maryja tylko ten raz Maryja, Maryja trochę pocieszyć.
A gdyby mie chciał czart mieć, rzeknij, że to nie ma być,
Ponieważ ja jest Twój sługa Maryja, Maryja, że mie Ty chcesz mieć.
 11. Za to Ciebie z całym sercem Maryja, Maryja, miłować będę,
A gdy mie już po mej śmierci Maryja, Maryja, włożą do grobu,
Jeszcze ja raz załowam mojej Pannie wale²⁵ dam,
Częstochowska wale Matko Maryja, Maryja, serce oddawam, Amen.

Pieśń o N. Pannie Maryi Gidelski (nr 15)

1. Witaj pani, my poddani nisko kłaniamy,
Tak patronce, opiekunce pieśnie śpiwamy,
Tobie Bogarodzicy wszyscy nędzni grzysnicy
Wierne pięnia, pozdrowienia ofiarujemy.
2. Wszakże z dawna jesteś sławna po całym świecie,
Brzmia Two cnoty i ochoty w każdym powiecie
I w gidelski krainie wielkie imię Twe słynie,
Gdzie na roli z Bożej woli jesteś zjawiona.
3. Gdy Kalwina i Marcina buchły zarazy,
Prod²⁶we wierze i ofierze i na obrazy,
Tuś się Panno zjawiła, byś błędy potłomiła,
A koronę polską stronę w wierze zmocniła.
4. Co przy maju w każdym kraju ziemi kwiat wschodzi,
Tu Maryja jak lilija z głazu się rodzi.
O cudowne owoce pry (!) tej świętej opoce
Tu kaliki mają lyki arcymajowie.

²⁵ „żegnaj”; łac.

²⁶ Może jest to błędny zapis wyrazu przodu „przedtem”.

5. Gdy dla Hleba da go znieba Jan Cencek Orze
alic woły klękną społy za świecą rzorze
Bo się iak Kłos wywia Sliczna z Głazu Marya
bez nasienia piykne plęńia owoc zbawienia
6. Cencek klęka bo się lęka patrzy zdumiały
Ze z Kamienia wszrod promienia Obrazek mały
Matka Boska stoiąca Lewicą piastuiąca
Malunkigo Sęna swego przytulonego
7. tak Ozdobny ale drobny Obraz widzący
Z wielkiey żądze iak Pieniądze Jan Skrył milczący
nie ziemskic to Skarb chowac dla Drugich go załowac
Tę Skarb z niebą wydac trzeba Swiatu na Oko
8. Niedbający skarb taiący Cencek skarany
Ze wszystkimi Domowemi z oczow Obrany
Ze widzianey Swiatłosci nie wyiawił Zwierchosci
Więc Slepotę za Głupotę Słusznie odnosi
9. Lecz prostoty Bog dobroty nie snios do szczędu
Przez Karanie dał uznanie im swego błędu
Bo ta co im Słuzyla swiatłosc w szkrzyni z oczyła
Błęd ich łaię a znac daie Wnied do Kosciola
10. Książd przybiegnie wszkrzynię sięgnie az Boze dary
więc Marya z Processyą bierze do Fary
co tylko obraz Święty z domu Cencka był wzięty
owi Slepi widzą lepiey Cudem maryi
11. Acz w Kościele chwały wiele miała Marya
tam złożona gdzie zamkiona święta Hostya
lecz Bog rządzi inaczi własny plac Pannie znaczy
Tam wrocona gdzie ziawiona Naypierwey była
12. Boska wola ze ta Rola jest ziemia święta
zkađ Publiczny Krzak Mistyczny Marya wzięta
tę Plac godzięń uczczenię dla Cudnego ziawieniã
bo Maryi w Possessyi Dany od Boga
13. Na te znaki Stan wszelaki dał Decyzyã
by w tey Stronie iak na Tronie stawic Maryã
Gdzie się sama ziawiła i znowu powrocila
Bog tak raczył tu naznaczył Kościół Maryi
14. Pan wsi zrazu dla Obrazu figurę daie
az Kaplica od Dziedzica w kilka lat staie
lecz gdy w tēm zaczną radzić Kogo przyniey osadzić
za Straznika Dominika Zakon obrany
15. Tu na Cuda wiernych trzoda zawsze zbiegała
na swe smutki wielkie skutki tu znaydowała
Swiaczy to Historya iakosty o Marya
wtēm Obrazie wkażdēm razie Była pociechã
16. Iuz wiek trzeci czasy leci iak tu zostajesz
wtēm Obrazie Slicznēm Głazie łaski rozdaiesz
Chociaz w szczupley figurze wmaley na dłog Posturze
Ale dary bez wszey miary Choynie szafuiesz
17. Okazały chociaz mały Twoy obraz cziemy
Bo tu siła Panno Miła cudow Twych wiemy
w tēm Obrazie Gidelskim Dziwnēm kasztem Anielskim
Wsze pragnienie pocieszenie Człowiek znayduie
18. Wielka Rzesza za Moyzesza cud uznawała
Gdy z Opoki wod potoki w Pragnieniu brała
Lecz tu z Głazu Marya Choyniey darami Sprzyia
Bo wszkyszzenie uzdrowienie wielum Daruie

5. Gdy dla hleba(!), da go z nieba, Jan Cencek orze,
Alic woły klękną społy, zaświecą rzorze(!),
Bo sie jak kłos wywija śliczna z głazu Maryja
Bez nasięcia, piyknie plęnia owoc zbawienia.
6. Cencek klęka, bo się lęka, patrzy zdumiały,
Ze z kamienia wszrod promienia obrazek mały,
Matka Boska stojąca, lewicą piastująca
Małunkigo sęna swego przytulonego.
7. Tak ozdoby, ale drobny obraz widzący
Z wielkiej żądze, jak pieniądze Jan skrył milczący,
Nieziemskić to skarb chować, dla drugich go żałować,
Tęń skarb z niebą wydać trzeba światu na oko.
8. Nie dbający, skarb tający Cencek skarany
Ze wszystkimi domowemi, z oczow obrany,
Ze widzianej światłości nie wyjawil zwierchości,
Więc ślepotę za głupotę słusznie odnosi.
9. Lecz prostoty Bog dobroty nie snios(!) do szczędu(!),
Przez karanie dał uznanie im swego błędu,
Bo ta, co im służyła, światłość w szkrzyni zoczyła,
Błąd ich łaje, a znać daje wned do kościoła.
10. Książd przybiegnie, w szkrzynię sięgnie, aż Boże dary,
Więc Maryja z procesją bierze do fary,
Co tylko obraz święty z domu Cencka był wzięty,
Owi ślepi widzą lepiej cudem Maryji.
11. Acz w kościele chwały wiele miała Maryja,
Tam złożona, gdzie zamknięta święta Hostya,
Lecz Bog rządzi inaczej, własny plac Pannie znaczy,
Tam wrocona, gdzie zjawiona najpiyrwej była.
12. Boska woła, że ta rola jest ziemia święta,
Zkąd publiczny krzak mistyczny Maryja wzięta.
Tęń plac godzięń uczczeni dla cudnego zjawienia,
Bo Maryi w posesyi dany od Boga.
13. Na te znaki stan wszelaki dał decyzyją,
By w tej stronie, jak na tronie, stawić Maryją,
Gdzie się sama zjawila i znowu powrocila.
Bog tak raczył, tu naznaczył kościół Maryi.
14. Pan wsi zrazu dla obrazu figurę daje,
Aż kaplica od dziedzica w kilka lat staje,
Lecz gdy w tęp zaczęą radzić, kogo przy niej osadzić.
Za strażnika Dominika zakon obrany.
15. Tu na cuda wiernych trzoda zawsze zbiegała,
Na swe smutki wielkie skutki tu znajdowała,
świaczy to historyja, jakoś Ty o Maryja
W tęp obrazie w każdym razie była pociechą.
16. Już wiek trzeci czasy(!) leci, jak tu zostajesz,
W tęp obrazie ślicznęm głazie łaski rozdajesz,
Chociaż w szczupłej figurze, w małej na dlog posturze,
Ale dary bez wszej miary chojnie szafujesz.
17. Okazały, chociaż mały, Twój obraz czcimy,
Bo tu siła Panno miła cudow Twych wiemy.
W tęp obrazie gidelskim dziwnęm kasztem(!) anielskim
Wsze pragnienie, pocieszenie człowiek znajduje.
18. Wielka rzesza za Mojżesza cud uznawała,
Gdy z opoki wod potoki w pragnieniu brała.
Lecz tu z głazu Maryja chojniej darami sprzyja,
Bo wszkzyszenie, uzdrowienie wielum daruje.

19. Zmarli Chorzy wstaną skorzy tu polyceni
Utrapieni zasmuceni tu Pocieszeni
Wino zmycia Obrazu Broni złego zarazu
zład wynika dla Grzysnika wszelka Pociecha
20. Lub w Kamieniu na dotknięciu twardosc czuiemy
Lecz z tey Panny iak z fontanny t słodycz bieremy
Zadę się niezawodzi Kto tu z wiarą przychodzi
Tu Opieka dla Człowieka zawsze gotowa
21. Więc ci zate tak bogate Panno twe dary
dziękuiemy oddaiemy nasze Ofiary
tobie ciało i Duszę serca przy prawey skrusze
w podarunku dla ratunku Ofiaruiemy
22. Tobie Pannie nieustannie spiywamy dzięki
Ze obronę i ochronę mamy z Twey Ręki
A gdy twoy Obraz czciemy Panno oto prosimy
Byśmy ciebie tu W Niebie wychwalać mogli
Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 22)

1. Zasmuceni na tēm Swiecie kaz puidziemy
za Patrunkę kogoż szukac będziemy
ucieczmy sie do przekrasney pannie Maryi
pozdrawiaemy wychwalaemy imię iej
2. Gdyz poyzdrzym na wielki gory zdaleka
serce wemnie laską grozi z wysoka
o Marya gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
my grzysni ktobie pantiujemy Krysta Pana Maciczko
3. Iużem w tēm świętēm kościele Marya
ma dusza iuz święte imię tve wzywa
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
tysiąc kroc bądź pozdrowiona Krysta pana Maciczko
4. Ja ubogi święte nogi całuię
całym sercēm wszemi usty cie wzywam
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
cały ci sie odewdawam Krysta pana Maciczko
5. Tys to iest ta studnia pełna miłości
od Ciebie pochodzą dary choynosci
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
częsc ichwałę ci zdawamy Krysta pana Maciczko
6. Co nam Ewa piyrwsza Matka zadala
tozes zas ty Matko boska wymogla
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
wypros Grzychow odpuszczenie Krysta Pana Maciczko
7. Przymow sie k Sęnowi swęmu Marya
bos iest silno mocna nasza ochrona
o Marya Gwiazdo Iutrznia oprzekrasna perliczko
wypros nam urody Zięmski Krysta pana Maciczko
8. Ochran głodu moru woyny nimocy
przyspiesz nam Marya kświętey pomocy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
ochran zastaw wyswobodz nas Krysta pana Maciczko
9. Udziyl święte pozegnanie naszemu
franciszkowski cysarzowi drugimu

19. Zmarli, chorzy wstaną skorzy tu polyceni,
Utrapieni, zasmuceni, tu pocieszeni.
Wino z mycia obrazu broni złego zarazu,
Ztąd wynika dla grzysnika wszelka pociecha.
20. Lub w kamieniu na dotknięciu twardość czujemy,
Lecz z tej Panny, jak z fontanny słodycz bieremy.
Żaden się nie zawodzi, kto tu z wiarą przychodzi,
Tu opieka dla człowieka zawsze gotowa.
21. Więc Ci za te tak bogate Panno Twe dary
Dziękujemy, oddajemy nasze ofiary.
Tobie ciało i duszę, serca przy prawej skrusze
W podarunku dla ratunku ofiarujemy.
22. Tobie Pannie nieustannie spiywajmy dzięki,
Że obronę i ochronę mamy z Twej ręki.
A gdy Twój obraz czcimy Panno o to prosimy,
Byśmy Ciebie tu w niebie wychwalać mogli, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 22)

1. Zasmuceni na tym świecie każ²⁷ pujdziemy,
Za patrunkę kogoż szukać będziemy.
Ucieczmy się do przekrasnej Pannie Maryi,
Pozdrawiamy, wychwalajmy imię jej.
2. Gdy zpojdrzym(!) na wielki gory z daleka,
Serce we mnie łaską grozi z wysoka,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
My grzysni k Tobie pątuujemy Krysta Pana maciczko.
3. Jużem w tym świętym kościele Maryja,
Ma dusza już święte imię Twe wzywa,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Tysiącroc bądź pozdrowiona Krysta Pana maciczko.
4. Ja ubogi święte nogi całuję,
Całem sercem, wszemi usty Cie wzywam,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Cały Ci się odewdawam Krysta Pana maciczko.
5. Tyś to jest ta studnia pełna miłości,
Od Ciebie pochodzą dary chojności,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Cześć i chwałę Ci zdawamy Krysta Pana maciczko.
6. Co nam Ewa piyrwsza matka zadała,
To żeś zaś Ty Matko Boska wymogła,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Wyproś grzychow odpuszczenie Krysta Pana maciczko.
7. Przymow się k sęnowi swemu Maryja,
Boś jest silno mocna nasza ochrona,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Wyproś nam urody ziemski Krysta Pana maciczko.
8. Ochrań głodu, moru, wojny, nimocy,
Przyśpiesz nam Maryja k świętej pomocy.
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Ochrań, zastaw, wyswobodź nas Krysta Pana maciczko.
9. Udził święte pożegnanie naszemu
Franciszcowi cysarzowi drugimu,

²⁷ „gdzie, dokąd”.

- o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day mu dlugi panowanie Krysta pana Maciczko
10. Mycie wszyscy pozdrawiamy Marya
bos iest silna mocna nasza obrona
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day szczesliwe nawrocenie Krysta pana Maciczko
 11. Amen Amen ku twem nogom padamy
Macierzynski pozegnanie zadamy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
milion kroc bądz uczczona Krysta pana Maciczko
 12. Ieszcze iedno pani swieta zadamy
za wszystkie nasze domowe prosimy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day im swiete pozegnanie Krysta pana Maciczko
 13. Gdy sie dusza zcialem laczyc miec bedzie
do wiecznosci z tego Swiata odejdzie
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
nie opuszczay nas w uskosciach Krysta pana Maciczko
 14. Gdy iuz dusza do wiecznosci precz puidzie
iezus Marya a Iozef stoy przymnie
az sie wszyscy raduiemy a s Krystem panem
a rzekniemy na ostatku Jezus Marya Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 37)

1. Wspomni na nayswiejsza Panne tę czestochowską
do ktorej my pontuiemy zta laska Boską
Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy Zdrowas marya
2. Teraz wszyscy zaspiywamy my grzysni ludzie
ktorzy tukey pontuiemy na tey to drodze
Ciebie wychwalamy...
3. Poraczam sie Panu bogu Nayswiejszej Pannie
niech nas ona zawarue bo nad nami ie
Ciebie wychwalamy...
4. Poraczma sie senackowi co go piastue
ze Nayswiejsza Panna nieda ona nas nieminie
Ciebie wychwalamy...
5. Poraczma sie wszystkim swietem niech nam pomoga
co nayswiejsza Panna nieda oni niemoga
Ciebie wychwalamy...
6. Patrzmy na iey oblicze piyknie poglada
o co iey prosic bedziemy to nam ona da
Ciebie wychwalamy...
7. Weyzdrzicie na iey Piersi senacka karmi
kto by iey go pocalowal zaden nie zbłodzi
Ciebie wychwalamy...
8. Glowiczke ma nakloniona dla grzysnikow
frasuje sie bardzo o nas przesladownikow
Ciebie wychwalamy...

- O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj mu długi panowanie Krysta Pana maciczko.
10. My Cie wszyscy pozdrawiamy Maryja,
Boś jest silna mocna nasza obrona,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj szczęśliwe nawrocenie Krysta Pana maciczko.
11. Amęń, amęń ku Twęm nogom padamy,
Macierzyński pożegnanie żądamy,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Milionkroć bądź uczczona Krysta Pana maciczko.
12. Jeszcze jedno pani święta żądamy,
Za wszystki nasze domowe prosimy,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj im święte pożegnanie Krysta Pana maciczko.
13. Gdy sie dusza z ciałem łączyć mieć będzie,
Do wieczności z tego świata odejdzie,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Nie opuszczaj nas w uskościach²⁸ Krysta Pana maciczko.
14. Gdy już dusza do wieczności precz pujdzie,
Jezus, Maryja a Jozef stoi przy mnie,
Aż sie wszyscy radujemy a s Krystęm Panem,
A rzeknijmy na ostatku Jezus, Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 37)

1. Wspomni na Najświętszą Pannę tę Częstochowską,
Do której my pontujemy z tą łaską boską,
Ciebie wychwalamy, mile pozdrawiamy Zdrowaś Maryja.
2. Teraz wszyscy zaśpiwajmy my grzysni ludzie,
Ktorzy tukej²⁹ pontujemy na tej to drodze,
Ciebie wychwalamy...
3. Porączma³⁰ sie Panu Bogu, Najświętszej Pannie,
Niech nas ona zawaruje³¹, bo nad nami je,
Ciebie wychwalamy...
4. Porączma sie sęnaczkowi, co go piastuje,
Ze Najświętsza Panna nie da, on nas nie minie,
Ciebie wychwalamy...
5. Porączma sie wszystkim świętęm, niech nam pomoga,
Co Najświętsza Panna nie da, oni nie mogą,
Ciebie wychwalamy...
6. Patrzmy na její oblicze, piyknje pogłada,
O co jej prosić będziemy, to nam ona da,
Ciebie wychwalamy...
7. Wejzdrzyjcie na jej piersi, sęnaczką karmi,
Kto by jej go pocałował, żaden nie zbłądzi,
Ciebie wychwalamy...
8. Głowiczkę ma nakłonioną dla grzysników,
Frasuje sie bardzo o nas prześladowników,
Ciebie wychwalamy...

²⁸ Może tu chodzi o niskości „poniżenie, upadek”.

²⁹ „tutaj”; notuje J. Kryński w *Słowniku gwar polskich*.

³⁰ Kupiec popełnił błąd, gdyż z kontekstu wynika, że powinno być „porączma”.

³¹ „zachować, ochraniać”.

9. Patrzmy na iey paluski prosto ie trzyma
Zaden człowiek takich nie ma iako ona ma
Ciebie wychwalamy...
10. Patrzmy na iey rączyczki co ich rozciąga
ona ci to grzysnych ludzi do siebie ściąga
Ciebie wychwalamy...
11. Iuzescie tu są zebrani moi grzysnicy
muszę ia sie za was wstydzic wy przeciwnicy
Ciebie wychwalamy...
12. o Panięko Częstochowska prosze ty za nas
błagai ze nam twego sęna niech weydrzi na nas
Ciebie wychwalamy...
13. Sąmesmy tukey zebrani tey iedney mysli
sam Pan Iezus nas prowadzi bysmy tu przysli
Ciebie wychwalamy...
14. Gdy do niey wazyc będziemy padniemy Krzyzem
niechze nam zdrowia uzyczy iak ludziom innym
Ciebie wychwalamy...
15. Iakoz iey mamy dziękowac zatakowy dar
oco iey Prosic będziemy tonam ona da
Ciebie wychwalamy...
16. Ta Panięka częstochowska na iasney gorze
choc człowiek bardzo upadnie tomu pumozie
Ciebie wychwalamy...
17. Ta nowina Matko słyne ze cie tu nie masz
ci co ludzie powiadaia co ich tu nie masz
Ciebie wychwalamy...
18. Nieboycie sie grzysni ludzie kto tu pontuie
o co mie prosic będziecie Sęna wam gotuie
Ciebie wychwalamy...
19. Niebył ci tu Drugi człowiek ani raz umnie
Gniywa na się mego Sęna Bok mu przebia
Ciebie wychwalamy...
20. Idzciyz moi wy pontnicy w drogę szczęśliwie
nie wadzcie sie ieden zdrugim bom nad wami iest
Ciebie wychwalamy...
21. Kiedy moy Kosciół uizdrzicie Krzyzem padniycie
na nayswiętszą Boga wolą wy do mnie podzcie
Ciebie wychwalamy...
22. Porączmy sie Panu bogu nayswiętszej Pannie
niech nam wszystkim dopomaga bonad nami iest
Ciebie wychwalamy...
23. Gdy wleżemy do Kosciola padniymy krzyzem
Nayswiętsza Panna nad nami ona nas widzi
Ciebie wychwalamy...
24. Gdysię spowiadac będziemy na iasney Gorze
odprosic mamy wszystkim ludziom nayswiętszej Pannie
Ciebie wychwalamy...
25. Gdy przydziemy do Kosciola nie modlęmy się
nayswiętsza Panięka mowi o nędzni ludzie
Ciebie wychwalamy...
26. Porączmy sie Iozefow tez to patrun nasz
choc my tukey pontuiemy tozon w Domu iest
Ciebie wychwalamy...

9. Patrzmy na jej paluski, prosto je trzyma,
Żaden człowiek takich nie ma, jako ona ma,
Ciebie wychwalamy...
10. Patrzmy na jej rączyczki, co ich rozciąga,
Ona ci to grzysnych ludzi do siebie ściąga,
Ciebie wychwalamy...
11. Jużecie tu są zebrani grzysnicy,
Muszę ja sie za was wstydzić wy przeciwnicy,
Ciebie wychwalamy...
12. O Panienko Częstochowska proszę Ty za nas,
Błagajże nam Twego sęna, niech wejdrzi na nas,
Ciebie wychwalamy...
13. Sameśmy tukej zebrani tej jednej myśli,
Sam Pan Jezus nas prowadzi, byśmy tu przyšli,
Ciebie wychwalamy...
14. Gdy do niej ważyć będziemy, padnimy krzyżem,
Niechże nam zdrowia użyczy, jak ludziom innem,
Ciebie wychwalamy...
15. Jakoż jej mamy dziękować za takowy dar,
O co jej prosić będziemy, to nam ona da,
Ciebie wychwalamy...
16. Ta Panienska Częstochowska na Jasnej Gorze,
Choć człowiek bardzo upadnie, to mu pumoże,
Ciebie wychwalamy...
17. Ta nowina matko słynie, że Cie tu nie masz,
Ci co³² ludzie powiadają, co ich tu nie masz,
Ciebie wychwalamy...
18. Nie bojcie sie grzysni ludzie, kto tu pontuje,
O co mie prosić będziecie, sęń wam gotuje,
Ciebie wychwalamy...
19. Nie był ci tu drugi człowiek ani razu u mnie,
Gniwa na się mego sęna, bok mu przebija,
Ciebie wychwalamy...
20. Idźciyż moi wy pontnicy w drogę szczęśliwie,
Nie wadźcie sie jeden z drugim, bom nad wami jest,
Ciebie wychwalamy...
21. Kiedy moj kościół ujdrzicie, krzyżem padnijcie,
Na najświętszą Boga wolą wy do mnie podźcie,
Ciebie wychwalamy...
22. Porączmy sie Panu Bogu, Najświętszej Pannie,
Niech nam wszystkim dopomaga, bo nad nami jest,
Ciebie wychwalamy...
23. Gdy włączemy do kościoła, padnijmy krzyżem,
Najświętsza Panna nad nami, ona nas widzi,
Ciebie wychwalamy...
24. Gdy się spowiadać będziemy na Jasnej Gorze,
Odprosić mamy wszystkim ludziom, Najświętszej Pannie,
Ciebie wychwalamy...
25. Gdy przyjdziemy do kościoła, nie modlęmy się,
Najświętsza Panienska mówi, o nędzni ludzie,
Ciebie wychwalamy...
26. Porączmy sie Jozefowi, też to patrun nasz,
Choć my tukej pontujemy, toż on w domu jest,
Ciebie wychwalamy...

³² Powinno być «to».

27. Święty Antoni patronem dobytku też jest
kto mu Bydelko porączy temu Patron jest
Ciebie wychwalamy...
28. Niemasz iak na łasney Gorze nic teskno czleka
kto Pannę Maryą wzywa iego opieka
Ciebie wychwalamy...
29. Byłac takowo wodziczka u świętey Barbary
teraz nam sie odmięniła przez nasze gwary
Ciebie wychwalamy...
30. Matka nasza dopuściła iey to woła
botez ona taką moc ma iako Pan Bog ma
Ciebie wychwalamy...
31. Ja swoją pracę opuszczam do ciebie puide
nad grodzi Mi Matka boza iak do dom przyde
Ciebie wychwalamy...
32. Nie wstęp sobie ty człowiecze chodzies ubogi
nadgrodzi najswiętsza Panna iak przydzies z drogi
Ciebie wychwalamy...
33. Drugi człowiek choc ubogi do mnie pontuie
A bogaty mu powiada iz tam niepuidzie
Ciebie wychwalamy...
34. Pamiętaye ty bogaczu na ostatnią smier
leda bys mógł na ostatku swoją Pracę ziesc
Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy Zdrowas Marya
Amen.

Piesn o Pannie Maryi (nr 42)

1. Ach me miłe pocieszenie o Matuchno moia
iuz przyszed czas rozłączenia aia dziycię twoie
od ciebie mam precz odęsc
astobą sie iuz rozłączyc płacze serce moje
2. Coz to słyszę moi Dziecię ze chcez odemnie precz isc
czyli ci sie umnie styska ze mie chesz opuscic
iamci łask pokazała dobrodzieystwo ukazała
ktores ty ządał miec
3. Uznay to dobrodzieystwo i twą łaskę kumnie
zem niegodzię grzyszne dziycię przyznam cisie
wiernie; zebem przed tobą rad umar
gdych iuz twoię twarz oglądał tak czas woła na mnie
4. Poczekayze grzyszne dziycię damci na drogę Paas
zebyś do swoich domowych szczęśliwie przyszed zas
to będzi w tem ukazaniu
ze im niesiesz pozegnani odemnie Matki swey
5. Jak bycisie miało zle wyisc posliy mi pisani
a i ze ty kumnie masz serdeczne wzdychani
a iak ia mile usłyszę
na pomoc ktobie pospieszę i w biydzie cie pocieszę
6. Iuz od twej łaski zraniony na ziemię upadam
a moi serce zemdlone napamiętkę dawam

27. Święty Antoni patrunem dobytku też jest,
Kto mu bydełko porączy, temu patron jest,
Ciebie wychwalamy...
28. Nie masz jak na Jasnej Gorze, nic teskno czeka,
Kto Pannę Maryją wzywa, jego opieka,
Ciebie wychwalamy...
29. Byłać takowo wodziczka u świętej Barbary,
Teraz nam się odmięniła przez nasze gwary,
Ciebie wychwalamy...
30. Matka nasza dopuściła, jej to wola,
Bo też ona taką moc ma, jako Pan Bog ma,
Ciebie wychwalamy...
31. Ja swoje pracę opuszczam, do ciebie puję,
Nadgrodzi mi Matka Boża, jak do dom przyde,
Ciebie wychwalamy...
32. Nie wążp sobie ty człowiecze, chodzieś ubogi,
Nadgrodzi Najświętsza Panna, jak przydzies z drogi,
Ciebie wychwalamy...
33. Drugi człowiek, choć ubogi do mnie pontuje,
A bogaty mu powiada, iż tam nie pujdzie,
Ciebie wychwalamy...
34. Pamiętajże ty bogaczu na ostatnią śmier(!),
Leda³³ byś mógł na ostatku swoją pracę zjeść,
Ciebie wychwalamy, mile pozdrawiamy Zdrowaś Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 42)

1. Ach me mile pocieszenie, o matuchno moja,
Już przyszed czas rozłączenia, a ja dziycię Twoje
Od Ciebie mam precz odeść,
A s Tobą się już rozłączyć, płacze serce moje.
2. Coż to słyszę moi dziycię, że chceż ode mnie precz iść,
Czyli ci się u mnie styśka³⁴, że mie chesz(!) opuścić.
Jam ci łask pokazała, dobrodziejstwo ukazała,
Ktoś ty żądał mieć.
3. Uznaj to dobrodziejstwo i Twą łaskę ku mnie,
Żem niegodziem grzyszne dziycię, przyznam Ci się wiernie;
Żebem(!) przed Tobą rad umar,
Gdych już Twoję twarz oglądał, tak czas woła na mnie.
4. Poczekażże grzyszne dziycię, dam ci na drogę paas³⁵,
Żebyś do swoich domowych szczęśliwie przyszed, zaś
To będzie(!) w tēm ukazaniu,
Że im niesiesz pożegnani ode mnie matki swej.
5. Jak by ci się miało źle wiysć, pošlij mi pisani,
A iże ty ku mnie masz serdeczne wzdychani,
A jak ja mile usłyszę,
Na pomoc k tobie pospieszę i w biydzie cie pocieszę.
6. Już od Twej łaski zraniony na ziymię upadam,
A moi serce zemdlone na pamiątkę dawam,

³³ „lada”; notuje *Słownik języka polskiego* pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego jako gwarowe.

³⁴ „utyskiwać, uskarżać się”; notuje Linde

³⁵ „paszport”; niem.

- przyimiy ten dar Matko miła
 bądź pozdrowiona spaniła splanczęm do nog padam
7. Tę dar odciebie przyjmuję jest mi bardzo miły
 a przytem was napominam zeby w kazdej chwili
 grzechow złości się waruicie namnie zawsze
 pamiętacie iak na Dziecię miłe
 8. Iuz natwe napominania chę Matko pamiętać
 ty mie zawsze swej pamięci chciey Matk zachowac
 niech mie broni boska miłość
 twoia Macierzynska siłność Matko naimileysza
 9. o Matuchno naimileysza iam jest Dziecię twoi
 tys prawie nayprzyjemniejsza wierna Matko miła
 ieszcze sie nacię napatrzę
 bocie można iuz nie uizdrzę az do smierci moiey
 10. A gdybys iuz tu miał nie przisć a mie nieogładac
 a na wieczność odęsc miał ieszcze sie obawiac
 niebui sie ia ktobie przidę
 twoię duszę w ręce weznę będziesz ze mną wiecznie krolował
 11. o Matucho naimileysza łaska serce ranisz
 nad miol słodsze twoi słowka które domnie mowisz
 boc moi serce zranione
 i żąda miec pożegnanie od ciebie Matki swey
 12. Padniy teraz na kolana damci pożeganie
 a i zety ku mnie masz serdeczne wzdychanie
 Pożegna cie moy Sę miły
 w ołtarzu zakryty z oycem i zduchem świętem
 13. Iuz od ciebie pożegnany na drogę wychodzę
 do twego Macierzynskiego obrazu wcale sie
 poręcę; dziękuję ci Matko miła
 bądź pozdrowiona spaniła Amen miey sie dobrze. Amen.

Piesn o Pannie Maryi (nr 51)

1. Obwesel serce moje niekwil niemiey żalosci
 odwroc od nas Matko boska wystkie nasze starosci
 Maciczko Krystowa zachoway nas
 swem miłem Sęnaczkę opatrui nas
2. Wychodzi słońce iasne świat sie obweseluie
 w żalosci wielkim zarmutku swe miłe pocieszuie
 Maciczko Krystowa...
3. Odkąd nam to słoneczko odkąd nam to wychodzi
 ze nam tak bardzo raniucko miłościwe byc raczy;
 Maciczko Krystowa...
4. Kazdy kto cie ogląda na swe kolana pada
 a z wielką ponizonoscią o miłość ciebie żąda
 Maciczko Krystowa...
5. I stoc to prawe słońce Maciczko Kalwaryiska
 która promieniami swęmi oswiycuie do polska
 Maciczko Krystowa...
6. Tak niemiejskay grzysniku na cestę sie wydaci;

- Przyjmij ten dar matko miła,
 Bądź pozdrowiona spaniła(!), s płaczem do nog padam.
7. Ten dar od ciebie przyjmuję, jest mi bardzo miły,
 A przy tem was napominam, żeby w każdej chwili
 Grzychow, złości się warujcie, na mnie zawsze
 Pamiętajcie, jak na dziecię mile.
 8. Już na Twe napominania chę(!) matko pamiętać,
 Ty nie zawsze swej pamięci chciej matk(!) zachować,
 Niech mie broni boska miłość,
 Twoja macierzyńska silność, matko najmilejsza.
 9. O matuchno najmilejsza jam jest dzicię Twój,
 Tyś prawie najprzyjemniejsza, wierna matko miła,
 Jeszcze sie na Cię napatrzę,
 Bo Cie można(!) już nie ujdrzę aż do śmierci mojej.
 10. A gdybyś już tu miał nie przyjść, a mie nie oglądać,
 A na wieczność odeść(!), miał jeszcze sie obawiać.
 Nie buj sie, ja k tobie przidę,
 Twoję duszę w ręce weznę, będziesz ze mną wiecznie krolował.
 11. O matuchno najmilejsza łaska serce ranisz,
 Nad miot³⁶ słodsze Twoji słowka, ktore do mnie mowisz,
 Boć moi serce zranione
 I żada mieć pożegnanie od Ciebie, matki swej.
 12. Padnij teraz na kolana, dam ci pożegnanie,
 A iże ty ku mnie masz serdeczne wzdychanie,
 Pożegna cie moj sę n miły
 W ołtarzu zakryty z Ojcem i z Duchem Świętym.
 13. Już od Ciebie pożegnany na drogę wychodzę,
 Do Twego macierzyńskiego obrazu wcale sie poręczę;
 Dziękuję Ci matko miła,
 Bądź pozdrowiona spaniła, amen. Miej sie dobrze. Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 51)

1. Obwesel serce moje, nie kwil, nie miej żalości,
 Odwroć od nas Matko Boska wystkie(!) nasze starości,
 Maciczko Krystowa zachowaj nas,
 Swę m miłę sę naczkę m opatruj nas.
2. Wychodzi słońce jasne, świat sie obweseluje,
 W żalości, wielkim zarmutku³⁷ swe miłe pocieszuje,
 Maciczko Krystowa...
3. Odkąd nam to słoneczko, odkąd nam to wychodzi,
 Że nam tak bardzo raniutko miłościwe być raczy;
 Maciczko Krystowa...
4. Każdy kto Cie ogląda na swe kolana pada,
 A z wielką ponizonością o miłość Ciebie żada,
 Maciczko Krystowa...
5. Istoć to prawe słońce maciczko kalwaryjska,
 Ktora promieniami swę mi oświycuje do Polska,
 Maciczko Krystowa...
6. Tak nie mieszkaj³⁸ grzysniku na cestę się wydaci³⁹

³⁶ Powinno być «miód».

³⁷ „smutek”; czes.

³⁸ „nie spieszyć”; notuje Linde.

³⁹ „wybrać się w drogę”; czes.

znaydziesz wszystko co požadasz bydziesz ku niey wołaci:

Maciczko Krystowa...

7. Onac iest dobrotliwa ta krolowa niebieska
anam grzysznęm litosciwa ta iutrznia gwiazda Morska;
Maciczko Krystowa...
8. My wszyscy zgromadzeni swe ciężkosci składaymy;
ze istotnie nas spomoze silną nadzieję miyimy
Maciczko Krystowa...
9. Kroki nasze przycięzki wszak ich iest dosć malucko;
wesze ich na miłosć k sobie: krysta pana Maciczko
Maciczko Krystowa...
10. Wyiednay u Iezusa sęna twego milego
by nas po szczęsnęm skonaniu przyjął do raiu swego;
Maciczko Krystowa...
11. Co wszyscy winszuiemy day nam to święta troyco;
żadamy sercém skruszonęm kazdy kto moze więcej:
Maciczko Krystowa...
12. Ty o Maciczko boska wypros szczęsne skonanie
a potęm niegdys w niebiesiech na wieki krolowanie:
Maciczko Krystowa... zachowaj nas
swęm miłęm sęnaczkęm opatrui nas
Amen

Piesn o Pannie Maryi (nr 54)

1. Coz ia mam za trapięni gdzie naydę pocieszeni
Matkę boską Kalwaryiską Pannę Maryą
2. Puidęm ia do Miasteczka bydę szukać Maciczkę
by mie ona tez cieszyła wkazdą chwileczkę
3. W ciężki nimocy leżę lykarza sobie niewięm
izeby mie mógł k uzdrowic zadnego niewięm
4. Słyszalech ia niedawno ze iest między Gorami
Matka boska Kalwaryiska Panna Marya
5. To iest lykarka dobra Marya czysta Panna
ktora ludzi na tysiące iuz uzdrowiła
6. Chowac ona falcary Xiędze i franciszkany
ktorzi oni wysłuhaią iak kto zraniony
7. Do tey Maciczki puidę drogi się boc nie będę
choeby niebezpieczno była dbac nic niebędę
8. Tam sie gorliwie wyznam ze w sercu siedem ran mam
ktorą duszę az do smierci poranioną mam
9. Marya medeceny Kazdemu pragnięcemu
litosc nad swemi grzechami zaniecham w sercu
10. Tęn flaster penitency przy imię i absolicy
lutosc nad swemi grzechami zaniecham w sercu
11. Iuz zadnego miec niechcę wszczęsci tez i w nieszczesciu
w tobie ufanieme składam Maryi w sercu
12. Ieszcze iedną prozbę mam ktorą za obec składam
wszystkich domowych Marya ochraniay żadam
13. Chroń ich od wszego złego coby było szkodnego
by oni mogli wychwalac twe święte imię
14. Żalosznie odchodzę precz iuz nie mogę mowic więc
twe imię w sercu męm chcę miec azdo wiecznosci
15. Tesz Oyca Sęna twego tesz i Ducha Świętego
bysmy godnie wychwalali twe Święte imię Amen

- Znajdziesz wszystko, co pożądasz, bydziesz ku niej wołaci,
 Maciczko Krystowa...
7. Onać jest dobrotliwa ta krolowa niebieska,
 A nam grzysnem litościwa ta jutrznia gwiazda morska,
 Maciczko Krystowa...
 8. My wszyscy zgromadzeni swe ciężkości składajmy;
 Ze istotnie nas spomoże, silną nadzieję miyjmy,
 Maciczko Krystowa...
 9. Kroki nasze przecięzki wszak ich jest dość malučko;
 Weśże ich na miłość k sobie: Krysta pana maciczko;
 Maciczko Krystowa...
 10. Wyjednaj u Jezusa sęna Twego miłego,
 By nas po szczesnem skonaniu przyjął do raju swego;
 Maciczko Krystowa...
 11. Co wszyscy winszujemy, daj nam to Święta Trojco;
 Żądamy sercem skruszonem, każdy kto może więcej,
 Maciczko Krystowa...
 12. Ty o maciczko boska wyproś szczesne skonanie,
 A potem niegdyś w niebiesiech na wieki krolowanie,
 Maciczko Krystowa... Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 54)

1. Coż ja mam za trapieni, gdzie najdę pocieszeni,
 Matkę Boską Kalwaryską Pannę Maryją.
2. Pujdę ja do miasteczka, bydę szukać maciczkę,
 By mie ona też cieszyła w każdą chwileczkę.
3. W cięzki nimocy leżę, lykarza sobie nie wiem,
 Iżeby mie mogli k(!) uzdrowić, żadnego nie wiem.
4. Słyszałech ja niedawno, że jest między gorami
 Matka Boska Kalwaryska Panna Maryja.
5. To jest lykarka dobra Maryja czysta panna,
 Ktora ludzi na tysiące już uzdrowiła.
6. Chować ona falcary(!), księdze i franciszkany,
 Ktorzy oni wysłuhają(!), jak kto zraniony.
7. Do tej maciczki pujdę, drogi sie boć nie będę,
 Choćby niebezpieczno była, dbać nic nie będę.
8. Tam sie gorliwie wyznam, że w sercu siedem ran mam,
 Ktorą duszę aż do śmierci poranioną mam.
9. Maryja medeceny każdemu pragnącemu,
 Litość nad swemi grzechami zaniecham w sercu.
10. Ten flaster penitencyi przyjmię i absolicyi,
 Lutość nad swemi grzechami zaniecham w sercu.
11. Już żadnego mieć nie chcę w szczęści też i w nieszczęściu,
 W Tobie ufanie me składam, Maryi w sercu.
12. Jeszcze jedną proźbę mam, którą za obec⁴⁰ składam,
 Wszystkich domowych Maryja ochraniaj, żądam.
13. Chroń ich od wszego złego, co by było szkodnego,
 By oni mogli wychwalać Twe święte imię.
14. Żalośnie odchodzę precz, już nie mogę mówić, więc
 Twe imię w sercu mem chcę mieć aż do wieczności.
15. Tesz Ojca, Sęna Twego tesz i Ducha Świętego,
 Byśmy godnie wychwalali Twe święte imię. Amen.

⁴⁰ „wszyscy”; czes. }

III. UWAGI O JĘZYKU „PIEŚNI”

(Urszula Burzywoda)

Forma zapisu prezentowanych pieśni patnicznych, a także ich kształt językowy mogą nasunąć przypuszczenie, że należą one do tzw. twórczości ludowej. Jednakże to tylko pierwsze, powierzchowne zresztą wrażenie, gdyż wiedza teologiczna, jaką przedstawiają, a także konwencja poetycka i słownictwo wskazują na wykształconych twórców, uprawiających świadomie ten właśnie rodzaj sztuki słowa. Zaś ową „ludowość” wprowadził zapisujący pieśni, a więc Jan Kupiec, znany ludowy poeta z Łąki, chociaż on mógł być ostatnim ogniwem przepisywaczy i wówczas jego wpływ na kształt językowy tekstów byłby mniejszy. Jeśli natomiast założymy hipotetycznie, że spisywał je ze słuchu, to jego wpływ będzie większy. Tak więc, mówiąc o ewentualnym wpływie zapisującego pieśni, mamy pełną świadomość, że może to być łańcuch mediów, a Kupiec jest ostatnim z nich.

Wobec powyższych stwierdzeń, mówiąc o języku przedstawionych pieśni, trzeba pamiętać o tym, że nałożyły się w nich dwa systemy osobowe — twórcy i przepisującego. Prawdopodobnie autor tekstów, który był, co można chyba założyć, człowiekiem wykształconym, posługiwał się polszczyzną literacką z pewnymi wpływami gwarowymi z zakresu fleksji i słownictwa. Natomiast zapisujący, kilkunastoletni w roku 1856 Jan Kupiec (w roku powstania zapisu pieśni), inteligentny, ale jeszcze nie w pełni wykształcony, nadał im postać graficzną oraz fonetyczną i może fleksyjną. W przypadku słownictwa jego ingerencja mogła być wyjątkowa.

Jeśli idzie o pisownię badanych tekstów, to charakteryzuje się ona następującymi właściwościami:

— nieużywanie znaków diakrytycznych na oznaczenie miękkości, np. *Swiecie, bys, alec, niewardosc*; o pochylonego, np. *przymow, Twoy, wod, mogł i ż, np. iuzem, kogoz, pamiętayne* (użycie znaku diakrytycznego jest wyjątkowe: *pleńia, chroń*);

— oznaczanie joty według archaicznnej już zasady — przez *i* przed samogłoską a nawet przed spółgłoską, np. *pontuiemy, iey, ziawiła sie, przez y* przed spółgłoską i w wygłosie, np. *choynosci, lepiej, naypiyrwey*.

Wszystkie te cechy przypominają pisownię starodruków śląskich, być może autor zapisu wzorował się na dawnych kancjonatach śląskich; można tu dodać, że w drukach śląskich jeszcze na początku XIX wieku nie stosowano znaków diakrytycznych.

Kolejne właściwości to dosyć swobodne zasady w użyciu dużych i małych liter, np. w *Gidelski Krainie, Ofiarujemy, Drugi człowiek, na Roli z Bozey woli, Arcy Maiowie, shugum Twym, franciszkwowi, iezus, maryja, na iasney gorze*. Widoczne jest nadużywanie pisowni dużych liter. W zapisie prawie wszystkich rzeczowników dużą literą w pieśni 15 można dopatrywać się wpływu pisowni niemieckiej.

Niewłaściwa jest także pisownia łączna i rozdzielna. Dotyczy to głównie przymków zapisywanych zwykle łącznie z rzeczownikami, zaimkami, partykuł z czasownikami, np. *kpannie Maryi, odnas, opomoc, niedata, niema byc, niedbajacy, citu itp.*

Interpunkcja ogranicza się jedynie do kończącej pieśń kropki.

Spotyka się błędy ortograficzne, np. *Hleb, ohran*, a także inne pomyłki literowe, np. *prod*, uniemożliwiające nawet właściwe odczytanie.

Wszystkie te cechy nie dyskredytują w szczególny sposób pisowni przedstawionych tekstów, gdyż, jak stwierdziła I. Bajerowa w swych badaniach nad normą ortograficzną I połowy XIX wieku, taki stan jest typowy dla rękopisów tego okresu⁴¹.

Dzięki tej swobodnej grafii, oddającej właściwości wymowy, możemy stwierdzić, że w systemie fonetycznym przepisującego występują obok samogłosek jasnych także samogłoski pochylone, charakterystyczne dla regionalnej odmiany języka. Występują one w pozycji uwarunkowanej, tzn. przed spółgłoskami spółgłoskami (wraz z rz i jotą) i w pozycji nie uwarunkowanej, czyli w innym sąsiedztwie.

⁴¹ I. Bajerowa, *Współczesna Mickiewiczowi norma ortograficzna*, Pamiętnik Literacki 1964, z. 1, 176.

Pochylone *a* realizowane jest jako *o*, np. *boc sie, niebezpieczno droga, takowo wodzicka*.

Pochylone *e* zanotowane zostało jako *y*, natomiast w otoczeniu spółgłosek miękkich i po *k, g* jako *i*, np. *grzysznicy, polycenie, lyki, mysleni, cysarzowi, dziycie, z biydy, piy-knie, oswiycic, gniywa sie, nie wiy, miyimy, spiywamy, macierzynskiego, przeciezki kro-ki*.

Pochylone *o* zapisywane jako *o* (wyjątkowo jako *u*) potwierdza, że realizacja tej samogłoski jest typowa dla śląskiej wymowy; tzn. jako głoska pośrednia między *o* — *u*, np. *lozefowi, wod, trojco, moy, twoy, mogl, mowisz, odwroc, grzychow, przesladowni-kow, przymow, cudow*.

Liczne przykłady wskazują również na ścieśnianie przez piszącego *e* i *o* przed spółgłoskami sonornymi oraz *rz* i *jotą*, np. *zimie, udziyl, padnimy, zyisc, w Gidelski Krainie, urody ziemski, Koruna, patrun, pumoze, umdlewam, slugum, sluneczko, buy, puidzie-my, naypiyrwey, drugimu, rzeknitymy*.

Prócz ścieśnienia występuje także zjawisko obniżenia artykulacyjnego *y*, czemu dodatkowo towarzyszy wtórne unoszenie, np. *sęnaczką, sęń, szedbę, zebem, gdybę, świętę, na kazdę, Duchownę*⁴².

Jeśli chodzi o zapis wtórnej nosowości, to jest on bardzo częsty w analizowanych tekstach także w przypadku samogłosek jasnych, np. *wiersznoscią, wyiedną, męm, wiem, przydzieny, panienka, modlemy się, niegodzien, splaczem, duchem, słowem* itp., co stanowi zjawisko dosyć niezwykłe w tym regionie. Ani K. Nitsch, ani S. Bąk, badacze gwary śląskiej, nie wskazują okolic Pszczyny jako terenu, na którym by ten proces zachodził. Ten rodzaj zapisu można byłoby wyjaśnić pisownią druku lub rękopisu, z którego spisywał pieśni młody Kupiec, gdyż teksty mogły pochodzić z okolic, gdzie takie zjawisko występowało. Omawiana właściwość graficzna jest tym dziwniejsza, że jeśli idzie o pisownię nosówek, to — z wyjątkiem kilku przypadków (np. *pontujemy, pontnicy*) — jest ona zgodna z normą literacką. Jedynie forma *poręczam* świadczy o śląskiej realizacji *ę* jako szerokie *q*.

W systemie konsonantycznym gwarowy charakter ma zapis grupy *rzy* ≤ **ri* jako *rzi*, co może wskazywać na miękką wymowę tej grupy (i współcześnie jest to wyróżnik dialektu śląskiego) np. *ktorzi, przide, umrzic, weydzri, uizdrzicie*.

W badanych tekstach znalazło się kilka przykładów mogących świadczyć o mazurzeniu, czyli mieszanu spółgłosek syczących i szumiących (zjawisko występujące w okolicach Pszczyny), np. *inacyi, przydzies, chodzies, grzysnikow, grzysny, nie mieskay, paluski, przysli, w szkrzyni, wszrod*.

Regionalne jest również występowanie grupy *zdř* w miejsce ogólnopolskiej grupy *jrz* widoczne w zapisach: *weydzri, uizdrzicie, weydrzicie, poydrzym*⁴³.

Także uproszczenia grup spółgłoskowych mają proveniencję dialektalną, np. *pryszied, snios, umar*, a bezdźwięczna postać przedrostka *s* przed sonorą w wyrazie *snios* jest tego samego pochodzenia.

Z śląskich form fleksyjnych mogących mieć nieautorskie pochodzenie należą w zakresie rzeczowników męskich: bezkońcówkowa postać wyrazu *dom* w dopełniaczu z przymikiem *do*: *do dom*, a wśród rzeczowników rodzaju nijakiego będących nazwą czynności mianownikowe lub biernikowe postaci z końcówką *-i* zamiast *-e*, np. *mysleni, pocieszeni, polyceni, pozegnani, tropieni, zasmuceni* itp. W przypadku ostatnich rzeczowników możliwy jest wpływ języka czeskiego.

Gwarowy charakter mają końcówki fleksyjne deklinacji przymiotnikowo-zaimkowej powstałe w wyniku procesów fonetycznych (pochylenie i dodatkowo uproszczenie w pozycji uwarunkowanej), występujące w kilku przypadkach rodzaju męskiego i nijakiego, żeńskiego liczby mnogiej i w rodzaju niemęskoosobowym liczby mnogiej, np. *malunkio sęna, Franciszkowi drugimu, dlugi panowanie, macierzynski pozegnanie, w Gidelski*

⁴² Z takim zapisem zetknęła się M. T. Michalewska w polskich protokołach woźnickich i uznała je za cechę wymowy, a nie manierę graficzną. Jednak ten typ wymowy występuje wg niej na północy Śląska i u niektórych gwar beskidzkich. *Język polskich protokołów woźnickich XVII w.*, cz. 1, 31.

⁴³ Jest to chyba błędny zapis.

Krainie, urody ziemski, w ciężki nimocy, kroki przecięzki, wszyscy nasze domowe, na wielki gory.

Do śląskich dialektyzmów należą niektóre postaci zaimków i czasowników, a mianowicie zależne przypadki zaimka *ona: ieyi i oney*, tematy czasowników w czasie teraźniejszym i imperatiwu: *bydę, bieremy, wleżemy, ucieczmy się*, bezkońcówkowe *jest* w 1 osobie: *ja jest*, czy forma trybu rozkazującego w 2 osobie: *wspomni* oraz końcówka 1 osoby l. poj. czasu przeszłego z *-ch: gdych oglądał, słyszałech*. Niejasna jest forma *porączma* wskazująca na liczbę dualną lub mnogą z końcówką *-ma*, której gwara śląska okolic Pszczyny nie zna. Być może przepisujący popełnił błąd i chodzi tu o 1 osobę l. poj. — *porączmam*.

Śledząc natężenie przedstawionych elementów gwarowych w analizowanych pieśniach, można zauważyć, że najwięcej ich jest w systemie fonetycznym, który najbardziej zresztą różnicuje gwary i język ogólny. Także u człowieka wyzbywającego się gwary najdłużej utrzymują się cechy fonetyczne.

Mniej natomiast wystąpiło właściwości fleksji śląskiej, pochodzących nie od autora. Być może na spisującego w większym stopniu działała norma ogólnopolskiej deklinacji niż norma fonetyczna. Wynika to również z faktu, że na pewnym etapie rozwoju osobowego świadomość językowa jest znikoma i dlatego nie wyczuwa się własnych odmienności językowych (właśnie fonetycznych).

Śród elementów językowych mogących powiedzieć coś o twórcach pieśni patniczych bliższą uwagę trzeba skupić na fleksji i słownictwie, gdyż mogą one wskazać na ewentualne pochodzenie terytorialne, na czas powstania. Wszystkie te spostrzeżenia będą bardzo ogólne i tym samym nieprecyzyjne.

Jeśli idzie o czas powstania niektórych pieśni, to pewną przesłanką mogą być informacje historyczne w nich zawarte.

W pieśni 9 mowa o królu i wrogach Polski — Turkach, Tatarach. Tym królem może być Jan III Sobieski, a więc utwór mógł powstać w końcu XVII wieku. W jakimś stopniu poświadczają to również pewne formy fleksyjne obecnie nie istniejące, np. narzędnik r. m. l. mn. rzeczowników męskich z końcówką *-y /-i/*, która już w XVII wieku była archaiczna: *przede wszemi nieprzecieli, Turki, Tatary, pogany*. Równie starą formą jest postać 3 osoby l. poj. trybu rozkazującego występująca w tej pieśni: *Bądź silna obrona* zastąpiona przez konstrukcję opisową: *niech będzie silna obrona*, a która ocalała w zleksykalizowanych zwrotach: *Bóg zapłać*, czy *bądź wola twoja*.

Również niektóre leksemy można byłoby zaliczyć do archaicznych (współcześnie i w XIX wieku), gdyż Linde podaje je tylko z szesnasto- czy siedemnastowiecznych cytatów, np. *przyimek k, dufający 'ufający', obczerstwiec 'orzeźwieć, pokrzepić'*.

Co najmniej XVIII-wieczny jest tekst o N. Pannie Gidelskiej, na co wskazywałaby informacja o królestwie: *„Tuś się Panno zjawila, byś błędy potłomiła A Korunę Polską stronę w wierze zmocniła”*. Mogą to w jakimś stopniu również potwierdzić formy językowe. Oto żeński rzeczownik miękkotematowy w dopełniaczu ma jeszcze starą końcówkę *-e*: *z wielkiej żądze* (potem stała się ona gwarowa), w bierniku rzeczowniki kończące się na *-yja /-i-ja* mają jeszcze *-q*, np. *dał deczyżyq, stawic Maryjq, na Boga wolq*. Możliwa była w tym czasie końcówka *-ów* w dopełniaczu l. mn. rzeczowników nijakich: *z oczow obrany*. W pieśni występuje starsza postać wyrazu *kaleka* jako *kalika* oraz *dobroć* jako *dobrota*.

Natomiast pieśń 22 zdaje się mieć rodowód XIX-wieczny, gdyż twórca prosi o opiekę Matkę Boską nad cesarzem Franciszkiem „*Udził święte pożegnanie naszemu Franciszkowi drugimu*”. Miejsce, w którym powstała pieśń, musiało należeć do zaboru austriackiego. W tekście spotykamy archaiczną już w tym czasie końcówkę *-y* w narzędniku l. mn. rzeczowników nijakich: *wszemi usty cie wzywam*. Ale stare formy językowe dosyć często występują w tekstach, w których używa się języka hieratycznego, a do nich należą także pieśni religijne.

Przedstawione teksty, jeszcze raz to podkreślamy, stworzyły osoby wykształcone, może jedynie *Pieśń o Pannie Maryi na dobrą noc* ma najbardziej ludowy charakter, który może wynikać z tego, że ją stworzono dla ludu. Jakkolwiek autorzy posługiwali się językiem ogólnym, nie uniknęli regionalizmów. Jedne pieśni mają ich mniej, inne więcej, ale najbardziej widoczne są w słownictwie. Do takich śląskich regionalizmów leksy-

kalnych należą takie wyrazy, jak: *gwara* 'mowa', *ize* 'że', *każ* 'gdzie, dokąd', *tukej* 'tutaj', *wdycki* 'zawsze', a także wyrazy zdrabniające typu: *maciczka*, *głowiczka*, *perliczka*, *rączyczka*, *rodziczka*, *wodziczka* utworzone przez formant *-iczka*. Do fleksyjnego regionalizmu można byłoby zaliczyć formy zaimków *ja*, *ty* w dopełniaczu i bierniku: *mie* *Ty miłujesz*, *Gdys mie opuszcila*, *tak mie serce morzy*, *dufaiącym w tobie*, *Tobie o pomoc ządamy*.

Regionalizm tych utworów podkreślają także silne wpływy czeskie widoczne w fonetyce, np. *ochran* z grupą *ra* zamiast polskiej *ro*; w fleksji: wszystkie bezokoliczniki zakończone na *-ci*, np. *byci*, *spaci*, *staci*, *opatrowaci*, *zdawaci*, *umrzyci*, *pożegnaci*, *przespaci* itp. najbardziej widoczne w pieśni 10, może wzorowanej na jakiejś czeskiej pieśni. Czechizmem jest także postać dopełniacza rzeczownika *Polska*: *do Polska*, utworzona od formy *Polsko*. Leksykalne bohemizmy to: *cesta* 'droga', *opatrownica* 'opiekunka', *leda* 'łada', *obec* 'powszechnie'.

Jeśli chodzi o największe nasycenie elementami śląskimi, to charakteryzują się nimi pieśni 37, 42, 54, natomiast czechizmy najliczniejsze są we wspomnianej już pieśni 9 i 51. Ich twórcami mogą być i autor, i przepisujący.